

Dnr V/31325/2025

Publicerad 4.8.2025

Tillståndspliktig detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

Innehåll

Inledning	3
1 Detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter	4
1.1 Allmänt.....	4
1.2 Detaljhandelstillstånd enligt den gamla tobakslagen och anmälan om försäljning av nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter	5
1.3 Försäljarens minimiålder	6
1.4 Fortlöpande övervakning av köpsituationen	6
1.5 Detaljhandel med andra produkter som avses i tobakslagen ...	7
2 Detaljhandelstillstånd, ansökan om tillstånd och förutsättningar för beviljande	8
2.1 Detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter	8
2.1.1 Definitioner av försäljningsställe och försäljningsdisk	9
2.1.2 Detaljhandelstillstånd för kommunikationsmedel	9
2.2 Ansökan om tillstånd.....	10
2.2.1 Myndighet som beviljar tillstånd.....	11
2.2.2 Elektroniska ansökningar	11
2.2.3 Ansökningar på pappersblanketter	12
2.3 Förutsättningar och hinder för beviljande av detaljhandelstillstånd	12
2.4 Detaljhandelstillståndets innehåll	14
2.5 Redogörelse över de produkter som säljs	14
2.5.1 Godkänd plan för egenkontroll.....	15
2.5.2 Antalet försäljningsdiskar och deras placering.....	16
2.5.3 Placeringen av produkter som avses i tobakslagen vid försäljningsdisken och förbud mot framläggande	17
3 Beslutsfattande och sökande av ändring	19
4 Detaljhandelstillståndet ska hållas framlagt	20
5 Om detaljhandelstillståndet ändras eller försäljningen upphör	21
6 Registret över detaljhandelstillstånd och anmälningar om partihandel samt offentligt register	23
7 Övervakning av detaljhandeln.....	25
7.1 Tillståndshavarens egenkontroll	25

7.2	Myndighetstillsyn	25
7.2.1	Kommunens övervaknings- och anmälningsskyldigheter och förfarande i övervakningssituationer.....	26
7.2.2	Myndighetens inspektions- och provtagningsrätt samt rätt till information.....	27
8	Återkallande av detaljhandelstillstånd och brott vid försäljning av tobak 28	
8.1	Återkallande av detaljhandelstillstånd.....	28
8.1.1	Återkallande för viss tid	28
8.1.2	Permanent återkallande	30
8.1.3	Prövning vid återkallande av detaljhandelstillstånd	30
8.2	Brott vid försäljning av tobak.....	30
9	Avgifter för tillstånd och övervakning	32
10	Lagar och förordningar	33

Inledning

Enligt 1 § i tobakslagen är syftet med lagen att användningen av tobaksprodukter och andra nikotinhaltiga produkter som innehåller ämnen som är giftiga för människor och orsakar beroende ska upphöra.

Tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter får säljas eller på annat sätt överlåtas i detaljhandel endast av en näringsidkare som har ett detaljhandelstillstånd som beviljats av den kommun där försäljningsstället ligger. Detaljhandelstillstånd krävs också för att dessa produkter ska kunna köpas av en partiförsäljare för återförsäljning.

Denna anvisning är avsedd som en handbok och ett hjälpmedel för kommunernas tjänsteinnehavare som ansvarar för tillsynen enligt tobakslagen samt för näringsidkare som säljer tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter i sin näringsverksamhet i fråga om efterlevnaden och tillämpningen av bestämmelserna om detaljhandel. Anvisningen innehåller instruktioner för kommunala myndigheter om de omständigheter som ska beaktas vid behandlingen av ansökningar om detaljhandelstillstånd när det gäller bedömningen av huruvida förutsättningarna för detaljhandelstillstånd uppfylls samt i samband med tillsynen över detaljhandeln. Den innehåller också anvisningar för näringsidkare som ska ansöka om detaljhandelstillstånd.

Anvisningen innehåller inga separata instruktioner om partihandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Information om detta finns på Valvira webbplats. I denna anvisning behandlas dock delvis de bestämmelser i tobakslagen som ska beaktas även i partihandeln med dessa produkter. Denna anvisning ersätter den föregående anvisningen dnr V/1938/2023. Anvisningen har uppdaterats den 4.8.2025 med anledning av lagändringen (251/2025). Denna anvisning träder i kraft den 1.8.2025.

avgörare Ställföreträdande direktör, gruppchef Maarit Mikkonen

föredragande Överinspektör Sonja Hemming

1 Detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter

1.1 Allmänt

Med tobaksprodukt avses en produkt som kan förbrukas och som helt eller delvis består av tobak (nicotiana) (2 § 1 mom. 1 punkten i tobakslagen). Tobaksprodukter är bland annat cigaretter, cigariller, cigarrer, cigarettobak, upphettad tobaksprodukt, piptobak eller annan lös tobak, örtcigaretter som innehåller tobaksplanta, tobak för vattenpipa och motsvarande produkter.

Med nikotinvätska avses vätska som innehåller nikotin och är avsedd för förångning med hjälp av en elektronisk cigarett och som inte innehåller mer nikotin än 20 milligram per milliliter och inte ska användas för de ändamål som avses i 3 § 1 mom. i läkemedelslagen (395/1987) (2 § 1 mom. 19 punkten i tobakslagen).

Med rökfri nikotinprodukt avses ett tobakssurrogat som i sin användning motsvarar en tobaksprodukt enligt 2 § 1 mom. 10–12 punkten i tobakslagen – det vill säga tuggtobak, snus för näsan eller tobak avsedd att användas i munnen – och som innehåller nikotin (2 § 14 a punkten i tobakslagen). Exempel på rökfria nikotinprodukter är nikotinpåsar.

Enligt 44 § 1 mom. i tobakslagen får tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter säljas eller på annat sätt överlåtas i detaljhandel endast med detaljhandelstillstånd som beviljats av den kommun där försäljningsstället ligger. En näringsidkare som vill sälja eller på annat sätt överlåta tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter i detaljhandel ska således ansöka om tillstånd för sin verksamhet. Både tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter får säljas med samma tillstånd.

En näringsidkare som har beviljats detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter enligt den gamla tobakslagen (693/1976) får även sälja nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter på samma försäljningsställe. Förutsättningen är att näringsidkaren lämnar en skriftlig anmälan om detta till den kommun som beviljat tillståndet och samtidigt tillställer kommunen en uppdatering av de uppgifter som avses i ansökan om detaljhandelstillstånd (se punkt 2.2). Kommunen tar ut en avgift för en sådan anmälan.

Om en näringsidkare har ett giltigt detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter enligt den gällande tobakslagen (549/2016) och vill börja sälja även rökfria

nikotinprodukter, ska en anmälan om ändring av de uppgifter som tidigare lämnats i tillståndsansökan göras till den kommun som beviljat tillståndet. En sådan anmälan om ändring av tillståndsuppgifter är avgiftsbelagd.

Detaljhandelstillstånd berättigar till försäljning av sådana nikotinvätskor som uppfyller definitionen av nikotinvätska i tobakslagen och om vilka det har gjorts en förhandsanmälan enligt 26 § i tobakslagen. Tillverkaren eller importören ska göra en anmälan till Valvira senast sex månader innan produkten släpps ut på marknaden.

Detaljhandelstillstånd berättigar inte till försäljning av sådana vätskor som innehåller nikotin och vars nikotinhalt överstiger 20 milligram per milliliter eller som ska användas för de ändamål som avses i 3 § 1 mom. läkemedelslagen. Denna typ av vätskor får endast säljas med ett sådant detaljhandelstillstånd som avses i läkemedelslagen.

Ett detaljhandelstillstånd för rökfria nikotinprodukter ger rätt att sälja sådana rökfria nikotinprodukter som uppfyller definitionen enligt tobakslagen och för vilka en förhandsanmälan enligt 29 a § i tobakslagen har lämnats till Valvira.

Tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter får inte säljas till personer under 18 år och de får inte heller säljas från en automat (53 och 57 § i tobakslagen). Dessutom är både gränsöverskridande och nationell distansförsäljning av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter förbjuden (58 § i tobakslagen).

1.2 Detaljhandelstillstånd enligt den gamla tobakslagen och anmälan om försäljning av nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter

Den nya tobakslagen (549/2016) trädde i kraft den 15 augusti 2016. Detaljhandelstillstånd som beviljats med stöd av den gamla tobakslagen (693/1976) förblev giltiga när den nya tobakslagen trädde i kraft och tillståndshavarna behövde inte ansöka om ett nytt tillstånd. Enligt 48 § i tobakslagen får en näringsidkare som har beviljats ett detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter med stöd av den gamla tobakslagen även sälja nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter på samma försäljningsställe efter att ha gjort en skriftlig anmälan om saken till den kommun som beviljat tillståndet och lämnat en uppdatering av de uppgifter som avses i 46 § 1 mom. i tobakslagen till kommunen (se avsnitt 3.4).

Näringsidkaren behöver således inte ansöka om ett nytt detaljhandelstillstånd för nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter, men för att få sälja nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter måste näringsidkaren göra en skriftlig anmälan om detta till kommunen och uppdatera uppgifterna i den tidigare tillståndsansökan så att också försäljningen av nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter beaktas i dessa. Kommunen behöver inte fatta ett beslut med anledning av anmälan, utan det räcker att kommunen utan dröjsmål meddelar näringsidkaren om att den tagit emot anmälan om försäljning av nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter.

Anmälan ska göras till kommunen innan försäljningen av nikotinvätskor och/eller rökfria nikotinprodukter inleds på försäljningsstället. Anmälan är också en förutsättning för att man ska få köpa nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter från en partihandel. Anmälan jämte bilagor lämnas skriftligen till den kommun som beviljat detaljhandelstillståndet. Ändringsanmälan kan göras i det elektroniska systemet.

1.3 Försäljarens minimiålder

Den som säljer tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter i näringsverksamhet ska vara minst 18 år (56 § i tobakslagen). Yngre personer får dock sälja sådana produkter om försäljningen sker under övervakning av en person som har fyllt 18 år. En myndig person ska i praktiken kunna övervaka situationer där en minderårig försäljare säljer sådana produkter som nämns i bestämmelsen och ska med andra ord fortlöpande kunna se den minderåriga försäljaren.

1.4 Fortlöpande övervakning av köpsituationen

En försäljare av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter ska närvara vid försäljningsdisken så att hen fortlöpande kan övervaka köpsituationen (55 § i tobakslagen). Med närvaro avses försäljarens fysiska närvaro vid försäljningsdisken. Därför uppfyller till exempel övervakning av en försäljningshylla via en bildskärm inte bestämmelsens krav på att försäljaren ska vara närvarande. För att försäljaren ska kunna anses närvara vid försäljningsdisken ska hen i praktiken kunna övervaka åldersgränserna och vid behov också frånta en minderårig köpare produkter. Bestämmelsen ska beaktas när försäljningsdiskarna för de produkter som nämns i bestämmelsen placeras på försäljningsstället.

Med köpsituation avses händelsekedjan när en produkt väljs ut, betalas och tas emot. Alla sådana situationer där en kund väljer till exempel tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter, betalar produkterna i kassan eller får dem i sin besittning betraktas således som köpsituationer, och försäljaren måste kunna övervaka alla dessa situationer fortlöpande. Det innebär till exempel att en försäljare som arbetar i kassan hela tiden ska kunna se också sådana kunder som tittar i en eventuell varukatalog över de produkter som säljs på försäljningsstället. Vid varje försäljningsdisk på försäljningsstället ska det alltid finnas en försäljare som övervakar köpsituationer som involverar dessa produkter. Med andra ord ska försäljningsdisken stängas när försäljaren har rast eller också ska en annan försäljare stå i kassan under rasten.

1.5 Detaljhandel med andra produkter som avses i tobakslagen

En näringsidkare som enbart säljer tobakssurrogat (med undantag för rökfria nikotinprodukter), röktilbehör eller elektroniska cigaretter behöver inte ansöka om detaljhandelstillstånd för försäljningen av produkterna. Näringsidkaren ska dock iaktta andra bestämmelser i tobakslagen som gäller dessa produkter, till exempel 53 §, som förbjuder försäljning av produkterna till personer under 18 år, och 54 §, som innehåller bestämmelser om näringsidkarens skyldighet att göra upp och genomföra en plan för egenkontroll. Det är bra att notera att försäljning av till exempel elektroniska engångscigaretter fyllda med nikotinvätska eller ett paket elektroniska cigaretter med en påfyllningsbehållare som innehåller nikotin kräver detaljhandelstillstånd.

Dessutom ska bestämmelserna om säljarens minimiålder och skyldigheten att fortlöpande övervaka köpsituationen iakttas också i detaljhandel med andra tobakssurrogat, röktilbehör och elektroniska cigaretter. Det är också förbjudet att sälja dessa produkter från en automat. Nationell och gränsöverskridande distansförsäljning av elektroniska cigaretter är inte heller tillåten.

På Valvira webbplats finns mer information om bestämmelserna om detaljhandel med de produkter som avses i tobakslagen.

2 Detaljhandelstillstånd, ansökan om tillstånd och förutsättningar för beviljande

2.1 Detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter

Ett detaljhandelstillstånd kan beviljas tills vidare eller för viss tid. Tillstånd kan beviljas för viss tid, om verksamheten är tidsbegränsad. Verksamheten är tidsbegränsad om näringsidkaren säljer tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter endast vid en viss tidpunkt eller under en viss tidsperiod, till exempel vid en viss händelse, och verksamheten inte är varaktig. Så är fallet till exempel när detaljhandelsställets lokaler har hyrts ut till näringsidkaren för viss tid eller om produkterna säljs under ett evenemang som pågår en viss tid (till exempel en festival). Om näringsidkaren säljer produkter årligen på samma försäljningsställe, till exempel endast under sommarsäsongen, kan detaljhandelstillstånd beviljas så att det gäller tills vidare. Detta förutsätter dock att det inte sker några ändringar på försäljningsstället eller i näringsidkarens verksamhet. Ett tillstånd för viss tid kan beviljas för högst ett år.

Detaljhandelstillståndet är specifikt för försäljningsstället och tillståndshavaren. En näringsidkare som har beviljats detaljhandelstillstånd för ett visst försäljningsställe och en viss adress kan inte börja sälja tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter på ett annat detaljhandelsställe (på en annan adress) innan hen har fått detaljhandelstillstånd för det. En näringsidkare som bedriver detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter på flera försäljningsställen ska alltså ansöka om separata detaljhandelstillstånd för alla olika försäljningsställen.

Detaljhandelstillståndet kan inte heller överlåtas, så om näringsidkaren byts ut får den nya företagaren inte sälja tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter på försäljningsstället förrän hen har beviljats detaljhandelstillstånd. Detaljhandelstillståndet är bundet till FO-numret (den juridiska personen), så även en ändring av näringsidkarens FO-nummer förutsätter ansökan om ett nytt detaljhandelstillstånd. Med andra ord ska man ansöka om ett nytt detaljhandelstillstånd när näringsidkarens eller företags FO-nummer eller försäljningsställets adress ändras. Om adressen ändras till exempel för att kommunen ändrar gatunamnet behöver man inte ansöka om ett nytt tillstånd, utan adressändringen anmäls till den kommunala myndigheten.

2.1.1 Definitioner av försäljningsställe och försäljningsdisk

Försäljningsställe är den plats där detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter bedrivs. Enligt 44 § i tobakslagen är detaljhandelstillståndet specifikt för varje försäljningsställe, vilket innebär att man ska ansöka om ett separat detaljhandelstillstånd för varje försäljningsställe där det säljs tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter.

Det finns alltid minst en försäljningsdisk på ett försäljningsställe, det vill säga en fristående kundservicedisk med överlåtelse- och kassafunktioner för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Till exempel en kiosk eller servicestation har ofta endast en försäljningsdisk, medan ett stort varuhus kan ha flera försäljningsdiskar.

Skillnaden mellan definitionerna av försäljningsställe och försäljningsdisk kan också analyseras med hjälp av följande exempel. Tobaksprodukter säljs på ett hotell där det finns flera restauranger och barer som ägs av hotellägaren. Kunderna kan köpa tobaksprodukter i alla restauranger och barer och även vid hotellets infodisk. I detta fall definieras hotellet som försäljningsställe, och med försäljningsdiskar avses alla fristående kundservicediskar med överlåtelse- eller kassafunktioner för tobaksprodukter i de restauranger och barer som finns i hotellet (på samma adress) och som verkar under samma näringsidkares namn, samt hotellets infodisk. I exempelfallet ansöker man alltså bara om ett detaljhandelstillstånd för hotellet.

På vissa försäljningsställena kan försäljningsdiskarna ligga mycket långt ifrån varandra. Sådana är bland annat slutna gruv- eller fabriksområden där hela områdets adress är densamma. I sådana fall kan en näringsidkare ha flera försäljningsdiskar för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter på området. Dessa omfattas då av ett enda detaljhandelstillstånd och kan till och med ligga flera kilometer från varandra.

2.1.2 Detaljhandelstillstånd för kommunikationsmedel

Med försäljning i kommunikationsmedel avses situationer där detaljhandeln med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter sker i ett mobilt kommunikationsmedel. Som kommunikationsmedel betraktas vatten- och luftfarkoster, såsom fartyg och flygplan, samt tåg, bussar och spårvagnar. Tillstånd för försäljning i kommunikationsmedel beviljas av hemkommunen för den som ansöker om tillstånd.

Skillnaden mellan definitionerna av försäljningsställe och försäljningsdisk i kommunikationsmedel kan vara av särskild betydelse, och definitionen varierar från fall till fall. Försäljningsvagnar som typiskt används i kommunikationsmedel såsom flygplan och tåg betraktas som försäljningsdiskar då de tillhör samma näringsidkare. Således kan till exempel ett flygbolag som är näringsidkare som säljer tobaksprodukter ansöka om endast ett detaljhandelstillstånd för tobak för sin verksamhet med försäljningsvagnar och uppge alla de försäljningsvagnar som används i bolagets flygplan som försäljningsdiskar i tillståndsansökan. Samma förfarande kan tillämpas för försäljningsvagnar på tåg.

För tågens restaurangvagnar ska man däremot ansöka om tillstånd för respektive försäljningsställe. En restaurangvagn definieras alltså som ett försäljningsställe, inte en försäljningsdisk. Detta beror på att en restaurangvagn, det vill säga en restaurang som bedrivs i en tågvagn, alltid finns i en specifik vagn som är skild från övriga restaurangvagnar. Situationen kan jämföras med till exempel restaurangkryssare, för vilka man också måste ansöka om separata detaljhandelstillstånd för respektive försäljningsställe.

2.2 Ansökan om tillstånd

Kommunen beviljar på skriftlig ansökan ett detaljhandelstillstånd för ett visst försäljningsställe för detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter i näringsverksamhet. Tillståndet söks hos den kommun där försäljningsstället finns eller, om det är fråga om detaljhandel i ett mobilt kommunikationsmedel, hos näringsidkarens hemkommun. Om det däremot är fråga om ett fordon som kör från ett evenemang till ett annat och tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter säljs från fordonet medan det står parkerat, ska tillstånd sökas hos varje kommun där försäljningsstället finns.

Om man söker detaljhandelstillstånd för fler än ett försäljningsställe ska man lämna in en separat ansökan för varje försäljningsställe. Detta innebär till exempel att man för en och samma affärskedjas affärer i en och samma kommuns eller samkommuns område ska lämna in en separat ansökan om detaljhandelstillstånd för varje försäljningsställe hos den behöriga kommunala myndigheten.

Ansökan om detaljhandelstillstånd kan göras antingen elektroniskt eller på en pappersblankett. Det gäller att fylla i ansökan så väl som möjligt och läsa igenom ifyllningsanvisningarna noggrant. För om kommunen anser att den på basis av ansökan och dess bilagor inte har fått en tillräcklig redogörelse för att

kunna bevilja tillståndet måste kommunen begära tilläggsutredningar av den sökande. Detta kan fördröja behandlingen av ansökan hos kommunen.

Ansökan om detaljhandelstillstånd ska lämnas in i god tid innan ett nytt försäljningsställe öppnas, eftersom försäljningen av tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter inte kan inledas förrän kommunen har beviljat tillstånd för verksamheten.

2.2.1 Myndighet som beviljar tillstånd

Enligt 44 § i tobakslagen är kommunen behörig att bevilja tillstånd för detaljhandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Inom kommunen beviljas tillståndet av den kommunala tillsynsmyndighet som avses i 8 § i tobakslagen. I kommunallagen finns bestämmelser om överföring av ett kommunalt organs behörighet till en enskild tjänsteinnehavare.

2.2.2 Elektroniska ansökningar

Ansökan bör i första hand göras med den riksomfattande elektronisk ansökningsblanketten, eftersom den påskyndar behandlingen av tillståndsärendet. Den sökande behöver inte identifiera sig för att kunna fylla i eller skicka en elektronisk ansökan. Innan den elektroniska ansökan skickas in ska en plan för egenkontroll bifogas till ansökan. Den sökande kan använda Valvira's mall för plan för egenkontroll som underlag till sin plan eller utarbeta en helt egen plan för egenkontroll. Mallen till plan för egenkontroll och anvisningar för hur planen ska utarbetas och bifogas till den elektroniska tillståndsansökan finns på Valvira's webbplats.

Efter att den elektroniska ansökan har skickats in får näringsidkaren omedelbart en mottagningsbekaftelse från systemet. Den kan användas som ett bevis på att ansökan har lämnats in. Bekäftelsen innehåller ett sammandrag av de uppgifter som lämnats in i ansökan och ett riksomfattande försäljningskod för tillståndsansökan, som förblir oförändrat så länge tillståndet är giltigt. Om den sökande har uppgett sin e-postadress i ansökan skickas mottagningsbekaftelsen också direkt till e-posten. Det bör noteras att försäljningskod som angetts i bekaftelsen ännu inte berättigar till försäljning av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter, utan försäljningen kan inledas först efter att kommunen har beviljat detaljhandelstillståndet. Systemet styr automatiskt den elektroniska ansökan till rätt kommunal myndighet för behandling.

2.2.3 Ansökningar på pappersblanketter

Näringsidkaren kan också lämna in sin ansökan på en pappersblankett direkt till den kommunala tillsynsmyndighet som beviljar tillståndet. Kontaktuppgifterna till den myndighet som beviljar tillståndet kan kontrolleras på Valvira webbplats på adressen www.valvira.fi/sv/tobak/styrning-av-tobakslagen. Uppgifterna visas när man klickar på respektive kommuns namn i rullgardinsmenyn. Kommunen för in de uppgifter i registret över detaljhandelstillstånd som är nödvändiga för beviljandet av tillståndet. För ansökningar som görs på papper finns det en utskrivbar blankettmall som näringsidkarna och kommunerna kan få fram på Valvira webbplats detaljhandel och partihandelsidorna. I samband med att en ansökan lämnas in på pappersblankett får näringsidkaren ännu ingen försäljningskod.

Enligt 17 § 2 mom. i förvaltningslagen (434/2003) är tillsynsmyndigheten skyldig att på begäran ge den sökande ett intyg över att ansökan har lämnats in.

2.3 Förutsättningar och hinder för beviljande av detaljhandelstillstånd

Med stöd av 45 § i tobakslagen beviljar kommunen på ansökan detaljhandelstillstånd för försäljning av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter i näringsverksamhet, förutsatt att

- 1) sökanden är myndig
- 2) sökanden har lagt fram en godtagbar plan för egenkontroll
- 3) sökanden inte har haft ett detaljhandelstillstånd enligt den gällande tobakslagen eller den gamla tobakslagen som har återkallats permanent under de senaste två åren, och förutsatt att
- 4) detaljhandelsstället inte ligger
 - a) i daghemslokaler, i lokaler för familjedagvård eller på daghemslokalers utomhusområden
 - b) i sådana lokaler eller på sådana utomhusområden vid inrättningar som ger vård med stöd av barnskyddslagen (417/2007) eller mentalvårdslagen (1116/1990) och som är avsedda för personer under 18 år, eller
 - c) i lokalerna vid läroanstalter som ger grundläggande utbildning, yrkesutbildning eller gymnasieutbildning eller

deras elevhem eller på ett utomhusområde som används av en sådan läroanstalt.

Tillstånd får dock inte beviljas om den verksamhet som avses i ansökan uppenbart strider mot tobakslagen eller om försäljningsstället inte kan övervakas av kommunen till exempel på grund av dess läge. Dessa omständigheter framgår i allmänhet av planen för egenkontroll som bifogas ansökan.

Utgångspunkten är att det inte är nödvändigt att tillsynsmyndigheten gör inspektionsbesök innan tillstånd beviljas, om ansökan innehåller de uppgifter och utredningar som krävs och tillståndet kan beviljas på basis av denna information. Behovet av inspektion vid beviljande av detaljhandelstillstånd avgörs från fall till fall.

Detaljhandelstillstånd ska beviljas om ansökan och verksamheten enligt den uppfyller de krav som ställs i lagen.

2.4 Detaljhandelstillståndets innehåll

Ansökan om detaljhandelstillstånd ska enligt 46 § i tobakslagen innehålla följande uppgifter:

- sökandens namn eller firma och kontaktuppgifter i Finland, personbeteckning eller företags- och organisationsnummer (FO-nummer) samt adressen till försäljningsstället för produkterna
- en redogörelse för vilka produkter ansökan om detaljhandelstillstånd avser
- en plan för egenkontroll
- en redogörelse för antalet försäljningsdiskar och deras placering på försäljningsstället
- en redogörelse för placeringen av tobaksprodukter, rökfria nikotinprodukter och andra tobakssurrogat, röktilbehör, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor vid försäljningsdisken.

2.5 Redogörelse över de produkter som säljs

I ansökan om detaljhandelstillstånd ska det framgå vilka produkter ansökan gäller. I praktiken innebär detta att den sökande i tillståndsansökan ska ange om ansökan gäller försäljning av endast tobaksprodukter eller endast nikotinvätskor eller endast rökfria nikotinprodukter eller försäljning av flera dessa produktgrupper.

Om det senare sker en ändring i tillståndsinnehavarens produktsortiment är tillståndsinnehavaren skyldig att meddela detta till den kommun som beviljat tillståndet. Informationen är väsentlig för kommunen, eftersom övervakningsavgiftens storlek beror på om försäljningsstället säljer enbart tobaksprodukter eller nikotinvätskor och/eller rökfria nikotinprodukter. Samtidigt får kommunen också reda på hur omfattande tillsyn försäljningsstället kräver. Om tillståndshavaren i samband med ansökan om detaljhandelstillstånd har uppgett att försäljningen omfattar endast tobaksprodukter och senare utvidgar försäljningen till att omfatta också nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter, ska kommunen informeras om ändringen. Om tillståndshavaren inte gör den ändringsanmälan som krävs har kommunen med stöd av 97 § i tobakslagen rätt att återkalla detaljhandelstillståndet under vissa förutsättningar (se punkterna 8.1.1 och 8.1.2).

2.5.1 Godkänd plan för egenkontroll

En förutsättning för att detaljhandelstillstånd ska kunna beviljas är att det finns en godtagbar plan för egenkontroll. Planen för egenkontroll utgörs av skriftliga anvisningar som innehavaren av detaljhandelstillståndet har sammanställt om hur man verkställer försäljningsförbud på försäljningsstället och hur man säkerställer att de anmälningar som avses i tobakslagen har gjorts om produkterna och att produkternas detaljhandelsförpackningar uppfyller kraven i tobakslagen. Planen för egenkontroll beskriver hur man förhindrar att tobaksprodukter, nikotinvätskor, rökfria nikotinprodukter eller annat tobakssurrogat, röktilbehör eller elektroniska cigaretter överläts till personer under 18 år och genom planen för egenkontroll visar näringsidkaren att hen kan ansvara för övervakningen av åldersgränserna. Planen för egenkontroll förbättrar också näringsidkarens möjligheter att identifiera eventuella lagstridiga produkter och förhindra att de säljs.

Näringsidkaren ska tillsammans med tillståndsansökan som ett separat dokument lämna in en plan för egenkontroll för varje försäljningsställe. Planen för egenkontroll ska uppfylla kraven i 54 § i tobakslagen och i social- och hälsovårdsministeriets förordning om försäljning av tobaksprodukter och motsvarande produkter (593/2016, nedan detaljhandelsförordningen).

Valvira har skapat en mall till en plan för egenkontroll som uppfyller bestämmelserna och som näringsidkaren kan använda som underlag för sin egen plan för egenkontroll. Om den sökande fyller i den elektroniska tillståndsansökan ska planen för egenkontroll bifogas till ansökan som en fil. Valviras mall till plan för egenkontroll kan fyllas i elektroniskt och sparas på datorn, varifrån den kan hämtas och bifogas som en fil till den elektroniska tillståndsansökan. Mallen till plan för egenkontroll ingår i handboken för egenkontroll, som i sin helhet finns på Valviras webbplats (www.valvira.fi) och i webbportalen yritysuomi.fi. Handboken för egenkontroll och mallen till plan för egenkontroll underlättar genomförandet av egenkontrollen. Näringsidkaren kan använda mallen som sådan eller anpassa planen för egenkontroll efter sina egna behov.

Det bör observeras att planen för egenkontroll fungerar som anvisningar om hur försäljningsförbudet uttryckligen verkställs på ett enskilt försäljningsställe. Därför ska planen för egenkontroll innehålla uppgifter om respektive försäljningsställe i enlighet med kraven i detaljhandelsförordningen. Det räcker alltså inte att man enbart lämna in den färdiga mallen utan uppgifter om det enskilda försäljningsstället. Även om man använder Valviras mall måste man naturligtvis

fylla i detaljerade uppgifter om försäljningsstället i de fält som reserverats för detta. Annars kan den kommunala myndigheten som beviljar tillståndet inte bedöma om försäljningsställets plan för egenkontroll uppfyller kraven enligt tobakslagen och detaljhandelsförordningen och om detaljhandelstillstånd kan beviljas.

2.5.2 Antalet försäljningsdiskar och deras placering

Den som ansöker om detaljhandelstillstånd ska lämna en redogörelse för antalet försäljningsdiskar och deras placering på försäljningsstället.

Försäljningen av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter vid försäljningsdiskarna ska ordnas så att försäljaren fortlöpande kan övervaka köpsituationen. Detta innebär att försäljningsdiskarna måste placeras på ett sådant sätt på försäljningsstället att det är möjligt att fortlöpande övervaka en köpsituation. Som köpsituation betraktas händelsekedjan när en produkt väljs ut, betalas och tas emot (se punkt 2.4).

I tillståndsansökan ska antalet försäljningsdiskar på försäljningsstället uppges. Med antal försäljningsdiskar avses det maximala antalet fristående kundservicediskar med överlåtelse- eller kassafunktioner för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter som samtidigt används på försäljningsstället. Som försäljningsdisk betraktas alla sådana fristående kundservicediskar där tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter överläts eller där kunderna kan betala för sådana produkter.

Enskilda kiosker eller servicestationer har ofta bara en försäljningsdisk, medan ett stort varuhus kan använda flera försäljningsdiskar samtidigt. Om till exempel en livsmedelsbutik har en kassalinje med tio kassor, varav tre överlåter tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter men alla tio tar emot betalningar för sådana produkter, innebär det att försäljningsstället som mest använder tio försäljningsdiskar för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter samtidigt (tio försäljningsdiskar med kassafunktioner, varav tre också har funktioner för överlåtelse av produkter). Antalet försäljningsdiskar anger i stora drag omfattningen av försäljningsverksamheten och behovet av övervakning.

I ansökan om detaljhandelstillstånd ska man ange var försäljningsdiskarna finns på försäljningsstället. Om försäljningsdiskar har placerats någon annanstans än i omedelbar närhet till kassor eller info- eller servicediskar ska den sökande bifoga en planritning över försäljningsstället där dessa försäljningsdiskar finns

utmärkta. Med hjälp av planritningen kan den myndighet som behandlar tillståndet bedöma om försäljningsdiskarna har placerats så att det är möjligt att fortlöpande övervaka köpsituationer som involverar produkterna i fråga.

Med mobila försäljningsdiskar avses i tillståndsansökan särskilt sådana försäljningsvagnar som används främst i kommunikationsmedel, till exempel tåg och flygplan. I fråga om mobila försäljningsdiskar behöver man inte lämna in en planritning över försäljningsstället.

2.5.3 Placeringen av produkter som avses i tobakslagen vid försäljningsdisken och förbud mot framläggande

Den sökande ska i ansökan om detaljhandelstillstånd redogöra för placeringen av tobaksprodukter, tobakssurrogat (så som rökfria nikotinprodukter), rökstillbehör, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor vid försäljningsdisken. Redogörelsen ska alltså omfatta alla sådana produkter som inte får säljas till minderåriga. Vid placeringen av produkterna ska man beakta förbudet mot framläggande i 71 § i tobakslagen och andra bestämmelser i tobakslagen som gäller placering av produkter.

De produkter som avses i tobakslagen ska placeras så att den som säljer tobaksprodukter, tobakssurrogat (så som rökfria nikotinprodukter), rökstillbehör, elektroniska cigaretter och nikotinvätskor fortlöpande ska kunna övervaka en köpsituation i enlighet med 55 § i tobakslagen.

Tobaksprodukter, tobakssurrogat (så som rökfria nikotinprodukter), elektroniska cigaretter, nikotinvätskor eller rökstillbehör som är avsedda för upphettning av tobaksprodukter och deras varumärken får inte hållas synliga i detaljhandel med tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökstillbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor (71 § tobakslagen). Bestämmelsen tillämpas inte på sådana detaljhandelsställen med separat ingång som nästan enbart säljer i tobakslagen avsedda produkter, där produkterna och deras varumärken inte är synliga från utsidan av detaljhandelsstället (nedan specialaffär). Bestämmelsen gäller inte heller försäljning av produkter på fartyg i internationell sjöfart.

Valviras anvisning om förbud mot framläggande finns på Valviras webbplats.

Trots förbudet mot framläggande tillämpas tobakslagens reglering om framläggande och anvisningarna om detta till de delar som det är tillåtet att hålla produkterna framlagda. Det handlar då bland annat om framläggande av

produkter i partiaffärer och specialaffärer eller till exempel framläggande av röktilbehör i livsmedelsaffärer.

Tobaksprodukter, tobakssurrogat (så som rökfria nikotinprodukter), röktilbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätska får inte marknadsföras (68 § i tobakslagen). Marknadsföringsförbudet gäller också placeringen och framläggandet av nämnda produkter till den del det enligt tobakslagen är tillåtet att hålla dem synliga.

Placeringen och framläggandet av produkter är reklamässig bland annat i följande fall:

- En produkt eller en produktgrupp ställs på en egen hylla eller framhävs på något sätt så att produkterna syns bättre.
- Produkterna har placerats i omedelbar närhet av barnprodukter eller produkter som främst intresserar personer under 18 år (sötsaker, serietidningar o.d.). (försäljningsställets storlek måste beaktas vid prövningen).
- Priset på en enskild produkt framhävs på något sätt.
- Namn eller andra kännetecken på produkter som omfattas av tobakslagen visas någon annanstans än på detaljhandelsförpackningarna.
- Anslag med reklamässiga slogans används på försäljningsstället.
- De lagstadgade hälsovarningarna på detaljhandelsförpackningen döljs.
- Hälsovarningarnas synlighet försvåras på något annat sätt i köpsituationen.
- Man fäster minderårigas uppmärksamhet genom att använda framträdande K/F-18-märkning.
- Det lagstadgade anslaget om försäljningsförbud finns i bakgrunden eller så står texten med ett mindre typsnitt än andra skyltar eller K/F-18-märkningen.

Vid försäljningsdiskar för tobaksprodukter, nikotinvätskor, tobakssurrogat (så som rökfria nikotinprodukter), röktilbehör och elektroniska cigaretter ska ett anslag som informerar om åldersgränser för försäljningen finnas väl synligt för kunderna (53 § 3 mom. i tobakslagen). Det ska finnas ett anslag om försäljningsförbud vid varje försäljningsdisk där dessa produkter säljs.

3 Beslutsfattande och sökande av ändring

Beslut om detaljhandelstillstånd fattas av den kommunala tillsynsmyndighet som avses i 8 § tobakslagen. Kommunen ska underrätta Valvira om att tillstånd har beviljats (49 § i tobakslagen). Anmälan sker så att den kommunala tillsynsmyndigheten för in uppgifterna i fråga direkt i registret över detaljhandelstillstånd. Det är inte nödvändigt att skicka en kopia av tillståndsbesluten till Valvira.

Tillståndsbeslutet, som undertecknats av den kommunala tillsynsmyndigheten, och anvisningar för sökande av ändring skickas till den sökande för kännedom. Som bilaga till tillståndsbeslutet skickas också ett detaljhandelstillståndsdokument som näringsidkaren ska hålla framlagt på försäljningsstället vid varje försäljningsdisk för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter (se kapitel 4).

Kommunen tar ut en avgift enligt den taxa den har godkänt för handläggningen av en ansökan om detaljhandelstillstånd. Avgiften tas också ut för en anmälan om ändring av detaljhandelstillståndet när det gäller att utvidga detaljhandeln till nya produktgrupper. Dessutom tar kommunen ut en avgift enligt den godkända taxan för handläggningen av en anmälan om detaljhandel med nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter (90 § i tobakslagen). Anvisningar om hur grundbesvär ska anföras bör skickas till näringsidkaren som bilaga till fakturan för tillståndsavgiften.

Ändring i beslut om detaljhandelstillstånd får sökas genom besvär hos förvaltningsdomstolen i enlighet med lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Ändring i beslut om taxan får sökas med iakttagande av vad som föreskrivs om sökande av ändring i kommunallagen (410/2015) (106 § i tobakslagen). De rättsmedel som är möjliga enligt kommunallagen är begäran om omprövning och kommunalbesvär. Besluten kan verkställas även om de överklagas. Den myndighet där ändring söks har dock rätt att förbjuda eller avbryta verkställigheten av beslutet högst till dess att överklagandet har avgjorts genom ett lagakraftvunnet beslut (108 § i tobakslagen).

En näringsidkare som är missnöjd med en avgift som grundar sig på en taxa som godkänts av kommunen kan anföras grundbesvär enligt 9 § i lagen om verkställighet av skatter och avgifter (706/2007). Fakturan ska betalas senast på den angivna förfallodagen även om grundbesvär har anförts. Grundbesvär kan anföras med motiveringen att en offentlig fordran har påförts eller debiterats

felaktigt. Grundbesvär kan anföras inom fem år räknat från början av det år som följer på det år då fordran har påförts eller debiterats.

4 Detaljhandelstillståndet ska hållas framlagt

Detaljhandelstillståndet ska hållas framlagt för kunderna vid försäljningsdisken (47 § i tobakslagen). Som bilaga till beslutet om detaljhandelstillstånd ska innehavaren av tillståndet skickas ett separat detaljhandelstillståndsdokument som ska hållas framlagt. Dokumentet är nationellt enhetligt.

Detaljhandelstillståndet ska hållas framlagt för kunderna vid varje försäljningsdisk för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Näringsidkaren kan kopiera så många exemplar av detaljhandelstillståndsdokumentet som behövs och lägga fram dem vid varje försäljningsdisk. Dokumentet ska vara i minst A5-format (1 § i social- och hälsovårdsministeriets detaljhandelsförordning).

Detaljhandelstillståndet som ska hållas framlagt innehåller uppgifter om tillståndsinnehavaren, försäljningskoden, försäljningsställets namn och adress samt myndigheten som beviljat tillståndet och kontaktuppgifter till denna. Användningen av ett nationellt enhetligt detaljhandelstillstånd som ska hållas framlagt förebygger förekomsten av felaktiga detaljhandelstillståndsdokument och underlättar också den övervakning av tobakslagen som utförs av såväl medborgarna som myndigheterna.

5 Om detaljhandelstillståndet ändras eller försäljningen upphör

Enligt 49 § i tobakslagen ska innehavaren av ett detaljhandelstillstånd underrätta kommunen om förändringar i de uppgifter som lämnats i ansökan om detaljhandelstillstånd samt om försäljningen upphör. Kommunen ska också underrättas om förändringar som sker i de uppgifter som lämnats i anmälan om detaljhandel med nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter. Anmälan kan göras via elektroniska ärendehanteringssystem genom att fylla i ändringsanmälan eller på samma utskrivbara ansökningsblankett som används vid ansökan om detaljhandelstillstånd (se punkt 3.2.3).

Ändringsanmälan görs bland annat om ändringar som gäller tillståndsinnehavarens firma, försäljningsställets namn, försäljningsdiskarnas placering eller antal (till exempel inrättande av en ny försäljningsdisk) och försäljningsställets typ. Anmälan ska göras också om näringsidkaren i samband med ansökan om detaljhandelstillstånd har uppgett att hen endast säljer tobaksprodukter, men senare ändå planerar att utvidga försäljningen till att också omfatta nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter. I annat fall kan det bli fråga om ett nytt tillstånd, till exempel vid byte av näringsidkare (ägarbyte), byte av gamla näringsidkarens FO-nummer eller försäljningsställets adress. Om FO-numret inte ändras, behövs man oftast inte ett nytt tillstånd. Om adressen ändras till exempel för att kommunen ändrar gatunamnet behöver man inte ansöka om ett nytt tillstånd, utan adressändringen anmäls till den kommunala myndigheten. Näringsidkaren ska också anmäla att försäljningen av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter upphör.

Genom anmälningsplikten säkerställs att uppgifterna om innehavaren av detaljhandelstillståndet hålls uppdaterade. Därför ska anmälningar om ändringar och försäljning som upphört göras så fort som möjligt, dock inom rimlig tid efter att ändringen skett eller försäljningen upphört.

Tillståndsinnehavaren har fullgjort sin anmälningsplikt när hen har anmält de ändrade uppgifterna till den kommunala myndigheten. Det bör observeras att om sådana väsentliga uppgifter som enligt 49 § i tobakslagen ska anmälas inte lämnas ut trots en skriftlig varning, får kommunen under vissa förutsättningar återkalla detaljhandelstillståndet antingen för viss tid eller permanent (97 § i tobakslagen; se även punkterna 8.1.1 och 8.1.2).

De ändrade uppgifterna införs i registret över detaljhandelstillstånd. Det är viktigt att uppgifterna i registret är riktiga och aktuella bland annat med tanke på övervakningen över försäljningen och debiteringen av övervakningsavgifter. Om

till exempel en ny försäljningsdisk inrättas eller försäljningen utvidgas till att omfatta nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter kan detta påverka den årliga övervakningsavgiftens storlek, och debiteringen av övervakningsavgiften upphör när näringsidkaren har anmält att försäljningen upphört.

Kommunen ska underrätta Valvira om tillstånd som beviljas eller återkallas, om förändringar i fråga om tillstånd, om förseelser vid försäljning och om försäljning som upphör (49 § i tobakslagen). Anmälan sker så att den kommunala tillsynsmyndigheten för in uppgifterna i fråga direkt i registret över detaljhandelstillstånd.

6 Registret över detaljhandelstillstånd och anmälningar om partihandel samt offentligt register

För behandling, övervakning och statistikföring av tillstånds- och anmälningsförfaranden enligt tobakslagen för Valvira och kommunerna ett register över detaljhandelstillstånd och anmälningar om partihandel (95 § i tobakslagen). I registret införs uppgifter om de näringsidkare som har beviljats detaljhandelstillstånd eller som har ansökt om ett sådant tillstånd. Dessutom registreras näringsidkarnas anmälningar om ändringar i detaljhandelstillstånden, detaljhandel med nikotinvätska och rökfria nikotinprodukter och upphörande av försäljning. Också näringsidkare som har gjort en anmälan om partihandel med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter antecknas i registret. Valvira ansvarar för att registrets informationssystem fungerar. Valvira svarar för administrationen av registret och fungerar samtidigt som registermyndighet för tillstånds- och anmälningssystemet.

På myndighetsbehandling av uppgifter som hänför sig till tillståndsförvaltning och anmälningar tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), dataskyddslagen (1050/2018) och EU:s allmänna dataskyddsförordning (679/2016). Registret över detaljhandelstillstånd och anmälningar om partihandel är ett personregister, eftersom det innehåller uppgifter om enskilda näringsidkare och också gör det möjligt att gruppera uppgifterna till exempel kommunvis.

De uppgifter som ska registreras har begränsats så att endast nödvändiga uppgifter som anknyter till övervakningen registreras. Enligt 95 § 2 mom. i tobakslagen ska följande uppgifter registreras:

- 1) sökandens eller anmälarens namn eller firma och kontaktuppgifter i Finland, personbeteckning eller företags- och organisationsnummer samt adressen till försäljningsstället för produkterna
- 2) tillståndsnummer (försäljningskod), uppgifter om verksamhet och egenkontroll för vilka det har beviljats tillstånd eller gjorts anmälan samt om brott mot tobakslagen och om överträdelse av bestämmelser, föreskrifter och förbud som har utfärdats med stöd av den och uppgifter om påföljderna för dessa samt uppgifter om tillståndsmyndigheternas inspektioner och resultaten av dessa

- 3) övriga uppgifter som behövs för handläggning, övervakning och statistikföring av tillstånds- och anmälningsärenden.

Uppgifter om näringsidkaren sparas i registret i fem år efter det att försäljningen upphört eller detaljhandelstillståndet återkallats.

Det förs också ett offentligt register över detaljhandelstillstånd för tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter och anmälningar om dessa. Det är tillgängligt för både partiförsäljare och medborgare på internet (www.valvira.fi). Med avvikelse från bestämmelserna i 16 § 3 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) får tillståndshavarens och anmälarens namn, tillstånds-(försäljningskod) och anmälningsnummer samt adress- och kontaktuppgifter för allmänt bruk offentliggöras som sådana i registret.

7 Övervakning av detaljhandeln

7.1 Tillståndshavarens egenkontroll

Den som innehar detaljhandelstillståndet ansvarar i första hand för övervakningen av detaljhandeln med tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter. Hen ska se till att personalen på försäljningsstället är förtrogen med bestämmelserna om detaljhandel och att dessa bestämmelser iakttas. Tillståndshavaren ska också organisera försäljningen så att försäljaren fortlöpande kan övervaka en köpsituation. Verksamhet som strider mot bestämmelserna i tobakslagen kan leda till personligt ansvar och straffrättslig påföljd, till exempel böter för brott vid försäljning av tobak.

En näringsidkare som säljer tobaksprodukter, tobakssurrogat (som rökfria nikotinprodukter), röktilbehör, elektroniska cigaretter eller nikotinvätska ska på egen bekostnad utarbeta och genomföra en plan för egenkontroll. Planen för egenkontroll ska beskriva hur man förhindrar att produkterna i fråga säljs eller på annat sätt överläts till personer under 18 år samt hur man säkerställer att de anmälningar som avses i tobakslagen har gjorts om produkterna och att produkternas detaljhandelsförpackningar uppfyller kraven i tobakslagen (54 § i tobakslagen). Planen för egenkontroll ska också utarbetas och genomföras med iakttagande av de krav som anges i social- och hälsovårdsministeriets detaljhandelsförordning (593/2016). En godtagbar plan för egenkontroll är en förutsättning för att detaljhandelstillstånd ska beviljas (se punkt 2.5.). Innehavaren av detaljhandelstillståndet har en central roll när det gäller att genomföra och övervaka efterlevnaden av förbudet mot försäljning till minderåriga samt förhindra att lagstridiga produkter släpps ut på marknaden.

Valvira har sammanställt en anvisning för egenkontroll av försäljningsförbuden enligt tobakslagen som är avsedd som hjälpmedel för näringsidkarnas egenkontroll och introduktionen av butikspersonal. Anvisningen innehåller en färdig affärsspecifik mall till en plan för egenkontroll som näringsidkaren kan fylla i och ta i bruk eller anpassa efter sina egna behov.

7.2 Myndighetstillsyn

Kommunen ska inom sitt område övervaka bland annat efterlevnaden av bestämmelserna om försäljning och annan överlåtelse av tobaksprodukter, nikotinvätskor och rökfria nikotinprodukter samt egenkontroll, förbud mot marknadsföring och framläggande samt rökförbud och rökrestriktioner iakttas (8 § i tobakslagen).

7.2.1 Kommunens övervaknings- och anmälningsskyldigheter och förfarande i övervakningssituationer

Om kommunen i sin tillsynsuppgift inom sitt område upptäcker verksamhet som strider mot tobakslagen eller bestämmelser som utfärdats med stöd av den, kan kommunen förbjuda sådan verksamhet eller bestämma att verksamheten ska rättas till så att den överensstämmer med tobakslagen (96 § i tobakslagen). Kommunen har prövningsrätt när det gäller att påföra ett förbud eller meddela ett åläggande. I många fall är en varning till näringsidkaren tillräcklig för att rätta till en lagstridig verksamhet. En förutsättning för förbudet eller åläggandet är att kommunen har upptäckt överträdelsen i sin tillsynsuppgift.

Kommunen kan anmäla brott mot tobakslagen till polisen eller Valvira. I många fall är det önskvärt att ett brott mot tobakslagen inte leder enbart till ett beslut om förbud som meddelas av kommunen, utan till exempel försäljning av tobaksprodukter till minderåriga bör i regel alltid polisanmälas. Kommunen kan vid behov förena ett förbud eller ett åläggande som kommunen meddelar med vite eller hot om att en åtgärd som inte vidtagits inom utsatt tid utförs på den försumliges bekostnad (105 § i tobakslagen).

För att ett detaljhandelstillstånd ska kunna återkallas förutsätts enligt 97 § i tobakslagen att kommunen eller en annan tillsynsmyndighet gett en skriftlig varning eller att en straffrättslig påföljd har utdömts. Detta ska beaktas i tillsynssituationer eftersom det för att näringsidkarens rättsskydd ska tillgodoses måste stå klart när det är fråga om en varning som utgör en förutsättning för ett återkallande av detaljhandelstillstånd och när det är fråga om ett beslut om förbud eller en lindrigare åtgärd (till exempel en uppmaning). Om det till exempel vid en inspektion upptäcks att man har brutit mot marknads förbudet, ska en varning ges för att det ska vara möjligt att åberopa förseelsen som en förutsättning för återkallande av detaljhandelstillståndet.

Den kommunala myndigheten kan själv från fall till fall överväga om det som påföljd för verksamhet som strider mot tobakslagen räcker att förseelsen eller försummelsen konstateras och att näringsidkaren handleds och uppmanas att korrigera situationen. Om detta inte anses vara tillräckligt kan kommunen efter att ha hört näringsidkaren ge en varning på grund av att verksamheten strider mot bestämmelserna, meddela ett åläggande eller förbjuda verksamheten och vid behov förena sitt förbud eller åläggande med vite.

7.2.2 Myndighetens inspektions- och provtagningsrätt samt rätt till information

Enligt 86 § i tobakslagen har kommunen och Valvira för tillsynen över efterlevnaden av tobakslagen och bestämmelser som utfärdats med stöd av den rätt att få tillträde till och inspektera utrymmena och verksamheten på de platser där produkter som avses i tobakslagen tillverkas, förpackas, lagras och säljs samt de handlingar som behövs för tillsynen. Tillsynsmyndigheten har också rätt att av tillverkaren, importören och försäljaren av en produkt avgiftsfritt ta och erhålla prov för undersökningar av sådana produkter som avses i tobakslagen. Inspektioner får dock inte utsträckas till utrymmen som är avsedda för boende av permanent natur, om det inte är nödvändigt för att utreda omständigheter som är föremål för inspektion och det finns grundad anledning att misstänka ett brott vid försäljning av tobak eller ett brott vid marknadsföring av tobak. Övriga bestämmelser om inspektioner enligt tobakslagen finns i 39 § i förvaltningslagen (434/2003).

Enligt 87 § i tobakslagen har kommunen och Valvira, avgiftsfritt och trots sekretessbestämmelserna, rätt att av tillverkare, importörer och försäljare av produkter som avses i tobakslagen och av andra myndigheter få uppgifter som är nödvändiga för att utreda verksamhet som strider mot tobakslagen och mot bestämmelser och föreskrifter som utfärdats med stöd av den. Med nödvändiga uppgifter avses sådana uppgifter utan vilka det är omöjligt att utreda huruvida näringsidkaren har brutit mot lagen.

Om de prover som avses i 86 § i tobakslagen eller de uppgifter som avses i 87 § i samma lag inte ges inom utsatt tid kan tillsynsmyndigheten förena skyldigheten att lämna dem med vite. Vite får dock inte föreläggas om det finns skäl att misstänka en part för brott och det begärda materialet har anknytning till den handling som är föremål för brottsmisstanken.

Bestämmelser om inspektionsrätten, rätten till information och provtagningsrätten i ärenden som gäller marknadskontroll finns i marknadskontrollagen.

8 Återkallande av detaljhandelstillstånd och brott vid försäljning av tobak

8.1 Återkallande av detaljhandelstillstånd

Kommunen får efter eget övervägande återkalla ett beviljat detaljhandelstillstånd för viss tid eller permanent, om försummelsen eller förseelsen så kräver. Ett detaljhandelstillstånd får återkallas om innehavaren av tillståndet trots en varning från kommunen eller en annan tillsynsmyndighet eller en straffrättslig påföljd fortsätter att bedriva en verksamhet som strider mot bestämmelserna.

Kommunen ska underrätta Valvira om detaljhandelstillstånd som återkallas och om förseelser vid försäljning (49 § i tobakslagen). Anmälan sker så att den kommunala tillsynsmyndigheten för in uppgifterna i fråga direkt i registret över detaljhandelstillstånd.

Enligt 98 § i tobakslagen ska polisen underrätta den kommun som beviljat detaljhandelstillståndet om alla lagstridiga förfaranden som den får kännedom om, om dessa kan utgöra grund för återkallande av detaljhandelstillståndet. Kommunen ska också underrättas om polisens åtgärder i frågan. Polisen kan i vissa situationer som gäller tillsynen över tobakslagen påföra bötesstraff eller i lindrigare fall utfärda en muntlig eller skriftlig varning.

8.1.1 Återkallande för viss tid

Enligt 97 § 1 mom. i tobakslagen får kommunen återkalla ett detaljhandelstillstånd enligt tobakslagens 44 § för viss tid, minst en vecka och högst sex månader, om innehavaren av detaljhandelstillståndet trots att kommunen eller en annan tillsynsmyndighet gett en skriftlig varning eller trots en straffrättslig påföljd

- 1) säljer eller på annat sätt överlåter sådana tobaksprodukter, elektroniska cigaretter, påfyllningsbehållare, nikotinvätskor, nikotinfria vätskor för förångning eller örtprodukter för rökning eller rökfria nikotinprodukter vars detaljhandelsförpackningar strider mot bestämmelserna i 5 kap. i tobakslagen
- 2) underlåter att göra anmälan om försäljning av nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter i strid med 48 § eller låter bli att lämna sådana väsentliga uppgifter som avses i 49 §

- 3) i strid med 51 § säljer eller på annat sätt överlåter rökfria tobaksprodukter
- 4) i strid med 53 § säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökstillbehör, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor till en person under 18 år eller i strid med 56 § tillåter en person under 18 år att sälja eller på annat sätt överlåta nämnda produkter
- 5) i strid med 57 § säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökstillbehör, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor från en automat
- 6) i strid med 58 § säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter till konsumenter med hjälp av ett medel för distanskommunikation
- 7) i strid med 68 § marknadsför tobaksprodukter, tobakssurrogat, rökstillbehör, tobaksimitationer, elektroniska cigaretter eller nikotinvätskor
- 8) i strid med 71 § håller tobaksprodukter, tobakssurrogat, elektroniska cigaretter, nikotinvätskor eller rökstillbehör som är avsedda för upphettning av tobaksprodukter eller deras varumärken synliga på försäljningsstället.

I punkt 2 ovan avses en situation där tillståndshavaren underlåter att underrätta kommunen om ändringar i de uppgifter som hen har lämnat i tillståndsansökan eller anmälan om detaljhandel med nikotinvätskor och/eller rökfria nikotinprodukter. Ett tillstånd kan återkallas till exempel om tillståndshavaren i samband med ansökan om tillståndet har uppgett att försäljningen endast omfattar tobaksprodukter, men senare börjar sälja även nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter utan att anmäla detta till kommunen och trots en varning fortfarande inte lämnar de begärda uppgifterna. Med väsentliga uppgifter avses också till exempel ändring av ett företags firma.

En förutsättning för att ett detaljhandelstillstånd ska kunna återkallas är således att kommunen eller en annan myndighet har gett innehavaren av detaljhandelstillståndet en skriftlig varning eller en straffrättslig påföljd för någon av de överträdelser av tobakslagen som avses i punkterna 1–8 ovan och innehavaren av tillståndet trots detta fortsätter att bedriva den lagstridiga verksamheten. Upprepad verksamhet innebär inte nödvändigtvis att till exempel försäljning av tobak till minderåriga, som förbjuds i lag, fortsätter efter en varning, utan att den lagstridiga försäljningen har upprepats även bedömd på annat sätt

Ett tillstånd som har återkallats för viss tid träder i kraft efter att den utsatta tiden löpt ut utan en ny ansökan.

8.1.2 Permanent återkallande

Kommunen får återkalla ett detaljhandelstillstånd permanent om innehavaren av detaljhandelstillståndet trots att tillståndet återkallats för viss tid fortsätter eller upprepar en sådan lagstridig verksamhet som avses ovan i punkterna i avsnitt 8.1.1 och gärningen inte kan betraktas som ringa (97 § 2 mom. i tobakslagen). Ett tillstånd får återkallas permanent till exempel om en tillståndshavare genast när återkallandet av tillståndet för viss tid upphör fortsätter att bedriva verksamhet som strider mot tobakslagen. Ett tillstånd kan alltså inte återkallas permanent utan att tillståndet först återkallas för viss tid.

Ett detaljhandelstillstånd som återkallats permanent kan beviljas på nytt på ansökan tidigast två år efter återkallandet (45 § 2 mom. i tobakslagen). Då ska man vid bedömningen av om förutsättningarna för beviljande uppfylls särskilt beakta att den sökande i sin plan för egenkontroll kan bevisa sin kapacitet att ansvara för en tillräcklig övervakning av försäljningen.

8.1.3 Prövning vid återkallande av detaljhandelstillstånd

Ett detaljhandelstillstånd kan återkallas om näringsidkaren har visat sig vara olämplig som försäljare av de produkter som avses i tobakslagen och det främsta syftet med påföljden är att förebygga de skador som orsakas av lagstridig försäljning. Med hänsyn till proportionalitetsprincipen bör återkallande av tillstånd inte tillämpas som första påföljd om det är fråga om helt sporadiska förseelser som inträffat trots ett fungerande system för egenkontroll. Återkallande av tillstånd är en myndighetsåtgärd som ingriper i individens rättsliga ställning och som har strängare verkningar än ett avslag på en ansökan om tillstånd. Kommunen bör dessutom då den överväger påföljder i enlighet med proportionalitetsprincipen beakta samverkan av olika påföljder, det vill säga sanktionskumulationen.

8.2 Brott vid försäljning av tobak

Tobakslagens 109 § föreskriver om straff vid överträdelse av bestämmelserna om försäljning och annat överlåtande av tobaksprodukter, nikotinvätskor, rökfria tobaksprodukter och rökfria nikotinprodukter.

Böter eller fängelse i högst sex månader för brott vid försäljning av tobak kan ådömas den som uppsåtligen:

- 1) i strid med 53 § 1 mom. säljer eller på annat sätt mot ersättning överlåter eller förmedlar tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter till den som inte har fyllt 18 år
- 2) i strid med 51 § säljer eller på annat sätt mot ersättning överlåter eller förmedlar rökfria tobaksprodukter
- 3) i strid med 44 § i näringsverksamhet säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter utan detaljhandelstillstånd eller utan att göra en anmälan om detaljhandel med nikotinvätskor enligt 48 §
- 4) i strid med 60 § i partihandel säljer eller på annat sätt överlåter tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter till någon annan än en sådan aktör som avses i den paragrafen.

9 Avgifter för tillstånd och övervakning

Kommunen tar ut avgifter av näringsidkaren för tillstånds- och tillsynsuppgiften enligt tobakslagen. Kommunen tar ut en avgift enligt en av kommunen godkänd taxa för behandling av ansökan om detaljhandelstillstånd, anmälan om detaljhandel med nikotinvätska eller rökfria nikotinprodukter och behandling av anmälan om detaljhandel med nikotinvätska eller rökfria nikotinprodukter (90 § i tobakslagen). Med denna avgift täcks kostnaderna för behandlingen av detaljhandelstillståndet och anmälan samt kostnaderna för tillståndsbeslutet. En avgift för behandling av tillståndsansökan tas ut också om tillstånd inte kan beviljas eller om tillstånd beviljas bara för en viss tid. Kommunen ska bestämma avgifterna för behandling av ansökningar och anmälningar så att beloppet motsvarar högst totalkostnaderna för att producera prestationen.

Dessutom tar kommunen hos den som har ett detaljhandelstillstånd enligt 44 § eller som har beviljats detaljhandelstillstånd enligt den gamla tobakslagen och hos den som har gjort en anmälan om partihandel ut en årlig övervakningsavgift för varje försäljningsdisk enligt en taxa som den har godkänt (91 § i tobakslagen). Övervakningsavgiften är högst 500 euro per försäljningsdisk. Om aktören säljer både tobaksprodukter, nikotinvätskor eller rökfria nikotinprodukter tas högst dubbel övervakningsavgift ut. Till exempel om försäljaren redan har anmält försäljning av tobaksprodukter och nikotinvätskor, förblir den högsta tillsynsavgiften 1 000 euro även om försäljaren anmäler att rökfria nikotinprodukter tas in i försäljningen. Om försäljaren däremot endast har anmält försäljning av tobaksprodukter, höjs tillsynsavgiften till 1 000 euro om försäljaren anmäler försäljning av rökfria nikotinprodukter. Om försäljaren endast har anmält försäljning av nikotinvätskor, förblir avgiften 500 euro även om försäljaren anmäler att rökfria nikotinprodukter tas in i försäljningen.

På samma sätt som avgiften för behandling av detaljhandelstillstånd och anmälan, tas också den årliga övervakningsavgiften ut för tillstånd som beviljas för viss tid. Den årliga övervakningsavgiften täcker all övervakning av försäljningen, såväl den som ingår i kommunens tillsynsplan som annan övervakning av försäljningen och övervakningsåtgärder, såsom inspektioner, som vidtas på grund av misstanke om förseelser i samband med ett detaljhandelstillstånd. Övervakningsavgiften täcker även kommunens kostnader för utbildning och för driften av systemet för detaljhandelstillstånd. Eftersom den årliga övervakningsavgiften fastställs per försäljningsdisk bör antalet försäljningsdiskar beaktas vid fastställandet av avgiftens storlek. Antalet försäljningsdiskar anger i stora drag omfattningen av försäljningsverksamheten och behovet av övervakning.

För detaljhandelstillstånd som är giltiga i början av året och för verksamhet som bedrivs på basis av anmälningar om partihandel tar kommunen ut en övervakningsavgift för året i fråga. Om detaljhandelstillstånd beviljas eller en anmälan om partihandel görs under årets gång eller om verksamheten bedrivs under en kortare tid än ett år kan kommunen ta ut en övervakningsavgift som står i proportion till verksamhetens längd.

10 Lagar och förordningar

Tobakslagen (549/2016)

Kommunallagen (410/2015)

Lagen om verkställighet av skatter och avgifter (706/2007)

Förvaltningslagen (434/2003)

Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999)

Dataskyddslagen (1050/2018)

Lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019)

Läkemedelslagen (395/1987)

Social- och hälsovårdsministeriets förordning om detaljhandel med tobaksprodukter och motsvarande produkter (593/2016)

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården, Valvira

Bangårdsvägen 9, 00520 Helsingfors
PB 43, 00521 Helsingfors
Ounasjoentie 6, 96100 Rovaniemi

Telefon 0295 209 111
kirjaamo@valvira.fi
valvira.fi